

ГРИГОР ВЕЛЕВ

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ ОТ МАКЕДОНИЯ

— ◀ ТОМ I ▶ —

ЧАСТ 3

БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО ВЪЗРАЖДАНЕ
В МАКЕДОНИЯ, МИЗИЯ И ТРАКИЯ
СЪЗДАВАНЕ НА СЪВРЕМЕНЕН БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК
И КНИЖНИНА
ЦЕНТРОВЕ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА В МАКЕДОНИЯ

*Посвещавам моя труд на всички българи,
загинали в борбата за свободата на Македония,
и на всички българи, прогонени от османските, сръбските и
гръцките окупатори от техните родни места и намерили
подслон и закрила в майка България*

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	13	Раздел втори. Ролята на дамаскините, книжовните школи и дейността на бележити българи за изграждането на съвременния български книжовен език.....	28
ГЛАВА ПЪРВА СЪЗДАВАНЕ НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК			
Раздел първи. История и предпоставки за изграждането на съвременния български език.....	18	1. Исторически фактори за формирането на съвременния български книжовен език.....	28
1. Формирането на българския език.....	18	1.1. Приносът на Троянския дамаскин.....	28
1.1. Предписменен период.....	19	1.2. Приносът на котленските книжовници във формирането на новобългарския книжовен език.....	28
1.2. Писмен период (от втората половина на IX в. до днес).....	19	1.2.1. Приносът на старите ръкописи от XIV в. за изграждането на съвременния български език.....	28
1.2.1. Старобългарски етап (IX–XI в.).....	19	1.2.2. Котленската книжовна школа.....	29
1.2.2. Среднобългарски етап (XII–XIV в.).....	19	2. Ролята на бележити българи в изграждането на съвременния книжовен български език.....	29
1.2.3. Новобългарски етап (от XV в. до наши дни).....	20	2.1. Строители на съвременния български книжовен език от Македония.....	29
2. Македонските диалекти – неразделна част от българския език през Средновековието.....	20	<i>Братя Миладинови.....</i>	29
2.1. Доказателства в домашните исторически извори.....	21	<i>Димитър Миладинов.....</i>	30
2.2. Доказателства в новобългарския период по време на Българското национално възраждане.....	21	<i>Константин Миладинов.....</i>	31
3. Становища на чуждестранни лингвисти (слависти).....	22	<i>Григор Пърличев.....</i>	34
4. Предпоставки за формиране и утвърждаване на единен национален книжовен език.....	24	<i>Кузман Шапкарев.....</i>	41
5. Спорове относно формирането на българския книжовен език.....	24	<i>Райко Жинзифов.....</i>	44
6. Откриване на новия български книжовен език от европейската културна общност.....	25	<i>Йордан Хаджиконстантинов-Джинот.....</i>	47
<i>Книгопис.....</i>	27	<i>Марко Цепенков.....</i>	50
		<i>Георги Константинов (Динков).....</i>	51
		<i>Наум Христов Спространов.....</i>	55
		<i>Войдан Чернотрински.....</i>	56
		<i>Константин Държилович.....</i>	57
		<i>Арсени Костенцев.....</i>	58
		2.2. Строители на съвременния български книжовен език, родом от Тракия.....	62
		<i>Софроний Врачански.....</i>	62

<i>Гаврил Кръстевич</i>	66	1.14.2. Централна група югозападни говори	85
<i>Д-р Васил Хаджистоянов Берон</i> <i>(Джелалски)</i>	71	1.14.3. Средномакедонски говори	85
		1.14.4. Крайни югозападни говори	85
ГЛАВА ВТОРА			
ХАРАКТЕРИСТИКА НА НОВОБЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕН ЕЗИК (БЪЛГАРСКИ ЛИТЕРАТУРЕН ЕЗИК)			
Раздел първи. Диалектите и социалните говори на българския книжовен език ...76		2. Български говори на преселници извън пределите на българското езиково землище	85
1. Отличие на книжовния език от териториалните диалекти и социалните говори (жаргони).....	76	<i>Книгопис</i>	86
2. Особенности на българския език	76	ГЛАВА ТРЕТА	
3. Български диалекти (говори, наречия) ...77		БЪЛГАРСКОТО ПЕЧАТНО ДЕЛО, ВЕСТНИКАРСТВОТО И ВЪЗРОЖДЕНСКАТА ЛИТЕРАТУРА	
3.1. Видове български диалекти	77	Раздел първи. Възникване и развитие на българското печатарство и книгоиздателство	88
3.2. Териториален обхват на българските диалекти	77	1. Преходът от ръкописна към печатна книга.....	88
<i>Книгопис</i>	82	2. Български печатари и книгоиздатели	88
Раздел втори. Диалектни групи на територията на българското национално землище	83	<i>Архимандрит Теодосий Синаитски</i>	88
1. Диалектни групи и индивидуални диалекти	82	<i>Никола Карастоянов</i>	90
1.1. Източни български говори (на изток от ятовата граница)	82	<i>Драган Манчов</i>	91
1.2. Балкански говори.....	82	<i>Христо Г. Данов</i>	93
1.3. Източнобалкански (еркечки) говор ...82		<i>Книгопис</i>	94
1.4. Подбалкански говор	82	Раздел втори. Български вестници и списания по време на Възраждането ...95	
1.5. Преходни балкански говори	82	1. Периодичният печат до Освобождението на България от османско владичество	95
1.6. Рупски (югоизточни) говори	82	1.1. Периодичен печат, издаван през периода 1844–1876 г.	95
1.7. Странджански говор.....	84	1.2. Емигрантски периодичен печат, издаван през периода 1857–1875 г.	96
1.8. Тракийски говор	84	2. Издателски центрове на българския периодичен печат	96
1.9. Цариградски говор	84	2.1. Издаване на вестници и списания в Цариград (1859–1876)	96
1.10. Родопски (среднорупски) говори	84	2.2. Издаване на вестници и списания в Букурещ (1864–1874)	96
1.11. Западнородопски говор	84	2.3. Издаване на вестници и списания в Белград	97
1.12. Западни български говори.....	84	2.4. Издаване на вестници и списания в Браила	97
1.12.1. Северозападни говори	84	2.5. Издаване на вестници и списания в Нови Сад.....	97
1.12.2. Стари западни мизийски говори	84		
1.13. Преходни говори	84		
1.14. Югозападни говори	85		
1.14.1. Северна група югозападни говори	85		

3. Бележити български публицисти по време на Възраждането97	2.3. Възрожденската поезия в Македония 142
3.1. Български публицисти от Мизия и Тракия до Освобождението..... 97	<i>Григор Пърличев</i> 142
<i>Константин Фотинов</i> 98	<i>Райко Жинзифов (Ксенофонт)</i> 143
<i>Д-р Иван Богоров</i> 99	2.4. Възрожденската белетристика..... 144
<i>Александър Екзарх</i> 101	<i>Васил Друмев (Митрополит</i>
<i>Георги С. Раковски</i> 104	<i>Климент Търновски)</i> 144
<i>Любен Каравелов</i> 107	<i>Васил Попович</i> 147
<i>Христо Ботев</i> 111	<i>Илия Блъсков</i> 148
<i>Петко Славейков</i> 116	<i>Теодосий Икономов</i> 150
<i>Драган Цанков</i> 119	2.5. Възрожденската драматургия..... 151
<i>Тодор Бурмов</i> 121	<i>Добри Войников</i> 151
<i>Никола Михайловски</i> 122	<i>Сава Доброплодни</i> 153
<i>Марко Балабанов</i> 124	<i>Книгопис</i> 154
4. Първата българска енциклопедия 125	
<i>Лука Касъров</i> 125	
<i>Книгопис</i> 126	
Раздел трети. Българската възрожденска литература 129	
1. Възникване и развитие 129	
1.1. Първи период (публицистично- просветителски) – възникване и развитие на възрожденската литература и култура 129	
1.2. Втори период – възникване на модерната българска литература..... 129	
1.2.1. Първи етап на възрожденската литература до Кримската война 129	
1.2.2. Втори етап – развитие на възрожденската литература след Кримската война 130	
2. Литературни форми през Възраждането 130	
2.1. Даскалската поезия..... 130	
2.2. Възрожденската поезия на българи от Мизия и Тракия 130	
<i>Добри Чинтулов</i> 130	
<i>Елена Мутева</i> 132	
<i>Петко Р. Славейков</i> 133	
<i>Георги С. Раковски</i> 133	
<i>Христо Ботев</i> 134	
<i>Стефан Стамболов</i> 135	
<i>Иван Вазов</i> 136	
	ГЛАВА ЧЕТВЪРТА
	НАЧАЛО НА БЪЛГАРСКИТЕ
	НАУЧНИ ПРОУЧВАНИЯ
	ПО ВРЕМЕ НА ВЪЗРАЖДАНЕТО
	1. Научните интереси и изследвания по време на Българското възраждане... 158
	1.1. Изследователи на българската история до Освобождението на България..... 158
	<i>Христаки Павлович</i> 158
	<i>Спиридон Николаевич Палаузов</i> 159
	<i>Проф. Марин Дринов</i> 160
	<i>Димитър Поптонев Енчев</i> 162
	<i>Васил Априлов</i> 162
	<i>Нешо Бончев</i> 164
	1.2. Изследователи на българската история след Освобождението 166
	1.2.1. Изследователи на българската история от Освобождението до Първата световна война..... 167
	<i>Захари Стоянов</i> 167
	<i>Проф. Иван Шишманов</i> 170
	<i>Димитър Страшимиров</i> 174
	<i>Акад. Йордан Иванов</i> 175
	<i>Петър Ников</i> 178
	<i>Акад. Михаил Арnaudов</i> 180
	1.2.2. Изследване на българската история от позицията на марксистическата методология... 183
	<i>Димитър Благоев</i> 183

1.2.3. Изследователи на българската история между двете световни войни.....	185		
<i>Боян Пенев</i>	186		
<i>Акад. Иван Снегаров</i>	188		
<i>Книгопис</i>	190		
1.2.4. Изследване на стопанската история по време на Българското възраждане.....	190		
<i>Д-р Иван Сакъзов</i>	190		
1.2.5. Изследвания на културно-духовните и националните процеси по време на Възраждането.....	191		
<i>Христо Гандев</i>	191		
2. Изследвания в етнографията и фолклора.....	193		
3. Изследвания в областта на социологията и философията.....	194		
4. Изследвания в областта на природните науки.....	194		
<i>Иван Гюзелев</i>	194		
<i>Георги Христович</i>	196		
5. Изследвания в областта на правото и политиката.....	198		
<i>Марко Балабанов</i>	198		
6. Изследвания в областта на езикознанието.....	198		
<i>Иван Момчилов</i>	198		
7. Изследвания и публикации в областта на медицината.....	202		
<i>Захарий Княжески</i>	202		
<i>Петко Рачов Славейков</i>	203		
<i>Сава Доброплодни</i>	203		
<i>Д-р Атанас Гранитски</i>	204		
<i>Д-р Павел Бобеков</i>	204		
<i>Васил Разсолков</i>	205		
<i>Георги Икономов</i>	206		
8. Учредяване на Българското книжовно дружество.....	206		
<i>Книгопис</i>	208		
		ГЛАВА ПЕТА	
		БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРОЖДЕНСКО ИЗКУСТВО И НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО	
		Раздел първи. Възрожденското художествено изкуство.....	210
		1. Архитектурата и художествените занаяти по време на Възраждането.....	210
		1.1. Строителство на църкви и манастири.....	210
		1.2. Възрожденска архитектура.....	212
		1.3. Художествени школи за изкуство.....	212
		1.3.1. Тревненската художествена школа.....	212
		1.3.2. Банскалийската художествена школа.....	213
		1.3.3. Дебърската художествена школа.....	215
		<i>Димитър Кръстев Дичов (Дичо Зограф)</i>	216
		<i>Икони от „Свети Георги“ в Баняне, 1845–1846 г.</i>	218
		<i>Икони от „Свети Никита“, 1846–1847 г.</i>	219
		<i>Антон Станишев</i>	225
		<i>Велян Огнев</i>	227
		<i>Евстатий Попдимитров</i>	228
		<i>Петър Новев (Зограф)</i>	229
		1.3.4. Самоковска художествена школа.....	230
		1.4. Светска живопис.....	230
		<i>Захарий Христович Зограф (Захарий Христович Димитров)</i>	230
		<i>Георги Данчов</i>	231
		<i>Станислав Доспевски</i>	232
		<i>Николай Павлович</i>	232
		1.5. Българското песенно творчество.....	233
		1.5.1. Български песенни фолклорни области.....	233
		1.5.2. Събиране и публикуване на народни песни, на градски и революционни песни.....	234
		1.5.3. Създаване на певчески дружества, църковни и ученически хорове.....	234
		<i>Книгопис</i>	235

Раздел втори. Български народни умотворения	236	4. Македонски женски съюз (1926)	248
1. Събиране и издаване на народни умотворения	236	<i>Книгопис</i>	250
<i>Книгопис</i>	236	Раздел трети. Учредяване на благотворителни дружества в България и Македония	251
Раздел трети. Българските читалища в Македония	238	1. Благотворително дружество „Екатерина Авксентиева Симидчиева“ (1899)	251
1. Българското читалищно дело в Македония	238	2. Македонско женско благотворително дружество (1903)	252
1.1. Възникване на идеята за разкриване на читалища на територията, населена с българи	238	3. Женско благотворително дружество „Утеха“ (1915)	252
1.1.1. Първото българско читалище – в Цариград	238	4. Дружествата на Съюза на македонските културно-просветни благотворителни братства в Царство България	253
1.1.2. Разгръщащата се национална революция пречи за създаване на „Съюз на читалищата“	238	<i>Книгопис</i>	255
1.2. Българските читалища в Македония след откриването на български училища в Мизия и в Тракия	239	ГЛАВА СЕДМА	
<i>Книгопис</i>	242	КУЛТУРНОТО ВЛИЯНИЕ НА ВЕЛИКИТЕ СИЛИ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ	
ГЛАВА ШЕСТА		1. Културно влияние на европейските държави върху Българското възраждане	258
Учредяване на български граждански организации в Македония		2. Културно и религиозно влияние на Русия в българските земи	258
Раздел първи. Учителски дружества в Македония	244	2.1. Влияние на руската православна църква	258
1. Българските учителски организации	244	2.2. Стипендии на български младежи за следване в Русия	258
1.1. Съюз на българските учители в Османската империя	244	2.3. Разпространение на руски учебници и литература	258
1.2. Съюз на учителите от основните български училища в Османската империя	244	2.4. Финансова помощ от Русия за българското образование по време на Възраждането	259
<i>Книгопис</i>	245	3. Културно влияние на Франция в българските земи	259
Раздел втори. Български женски дружества в Македония	246	4. Културно влияние на Австро-Унгария и Англия в българските земи	259
1. Таен девически македоно-одрински кръжок „Свобода“ (1900)	246	<i>Книгопис</i>	260
2. Македонски женски съюз в България (1926–1934)	246		
3. Тайна културно-просветна организация на македонските българи – Скопие (1926)	247		

ГЛАВА ОСМА

**СРЕДИЩА НА БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО
ВЪЗРАЖДАНЕ В МАКЕДОНИЯ**

1. Градовете във Вардарска Македония –

средища на Българското възраждане.....	262
Град Битоля.....	262
Книгопис.....	266
Град Велес.....	266
Имена на бележити	
български дейци от Велес.....	268
Опълченци в българската войска	
от Велес	274
Македоно-одрински опълченци от	
Велес.....	275
Починали видни граждани във Велес...	275
Български митрополити във Велес...	276
Книгопис.....	276
Град Скопие.....	276
Преподаватели в българското	
педагогическо училище в Скопие...	280
По-известните възпитаници,	
впоследствие български	
националреволюционери	280
Известни българи от Скопие.....	281
Опълченци от Скопие	283
Македоно-одрински опълченци	
от Скопие	283
Книгопис.....	283
Град Охрид.....	284
Бележити българи от Охрид	288
Опълченци от Охрид	293
Книгопис.....	295
Град Струга.....	296
Книгопис.....	298
Град Прилеп.....	298
Известни българи от Прилеп.....	301
Опълченци от Прилеп	307
Македоно-одрински опълченци	
от Прилеп.....	307
Починали видни граждани	
на Прилеп.....	307
Свързани с Прилеп българи	307
Книгопис.....	308
Град Ресен.....	308
Книгопис.....	312

Град Щип	312
Известни българи от Щип.....	316
Родени в махалата „Ново село“	321
Опълченци от Щип.....	322
Македоно-одрински опълченци	
от Щип.....	322
Починали видни граждани на Щип...	323
Книгопис.....	323
Град Струмица	324
Книгопис.....	328
Град Дойран.....	329
Книгопис.....	339
Град Тетово.....	340
Бележити българи от Тетово	341
Опълченци от Тетово	343
Македоно-одрински опълченци	
от Тетово.....	343
Книгопис.....	343
Град Гостивар.....	343
Книгопис.....	345
Град Кичево.....	345
Книгопис.....	347
Град Крива паланка.....	347
Книгопис.....	348
Град Гевгелия.....	348
Книгопис.....	350
Град Кочани	351
Книгопис.....	352

2. Български градове в Егейска Македония
(дн. в Гърция).....

Град Солун	352
Книгопис.....	354
Град Кукуш.....	355
Бележити българи от Кукуш.....	356
Починали видни граждани в Кукуш.	359
Македоно-одрински опълченци	
от Кукуш.....	359
Книгопис.....	360
Град Сяр (Серес)	361
Преподаватели в Серското	
педагогическо училище.....	365
Възпитаници на Серското българско	
педагогическо училище.....	366
Бележити граждани на Серес,	
участници в МОО.....	368

Починали видни граждани в Сяр	369	3. Български градове	
Свързани лица със Сяр.....	369	в Пиринска Македония	397
Книгопис.....	370	Град Горна Джумая.....	397
Град Лерин	370	Бележити българи	
Книгопис.....	376	от Горна Джумая	400
Град Воден.....	376	Македоно-одрински опълченци	
Български учители във Воден		от Горна Джумая	401
след войната	380	Починали видни граждани	
Книгопис.....	382	в Благоевград	402
Град Костур.....	383	Свързани с Благоевград лица.....	402
Църкви и манастири		Книгопис.....	403
във и около Костур	387	Град Неврокоп (Гоце Делчев).....	403
Бележити български личности		Книгопис.....	410
от Костур	389	Град Свети Врач (Сандански).....	411
Книгопис.....	390	Книгопис.....	413
Град Драма.....	391	Град Разлог	414
Македоно-одрински опълченци		Книгопис.....	416
от Драма	392	Град Банско.....	416
Книгопис.....	393	Книгопис.....	419
Град Кавала	393	Град Мелник	420
Българи, участници в Македоно-		Книгопис.....	425
одринското опълчение	397	Град Петрич.....	427
Книгопис.....	397	Книгопис.....	430